

نقش «مثلث تاریک شخصیت»، «دل مشغولی‌های مادی» و «اندوه ناشی از مقایسه» در «گناهان کبیره»

قاسم آهی*

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی نقش «مثلث تاریک شخصیت»، «دل مشغولی‌های مادی» و «اندوه ناشی از مقایسه» در «گناهان کبیره» انجام شد. در یک پژوهش توصیفی همبستگی، ۵۶۶ نفر از دانشجویان دانشگاه بیرجند با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب و به «پرسشنامه هفت گناه کبیره»، «مقیاس شخصیت تاریک»، «خرده‌مقیاس اندوه مقایسه»، «مقیاس حسادت» و «خرده‌مقیاس دل مشغولی مادی»، «مقیاس حرص-قناعت» پاسخ دادند. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد. بعضی از یافته‌ها عبارتند از: ۱) اندوه مقایسه، ماکیاولیسم و دل مشغولی‌های مادی پیش‌بینی کننده حسادت می‌باشند؛ ۲) اندوه مقایسه، ماکیاولیسم، دل مشغولی‌های مادی و سایکوپاتی پیش‌بینی کننده حسادت می‌باشند؛ ۳) ماکیاولیسم، اندوه مقایسه، سایکوپاتی و دل مشغولی‌های مادی پیش‌بینی کننده شکم‌پرستی هستند؛ ۴) ماکیاولیسم، دل مشغولی‌های مادی و سایکوپاتی پیش‌بینی کننده حرص می‌باشند؛ ۵) ماکیاولیسم، اندوه مقایسه و دل مشغولی‌های مادی پیش‌بینی کننده شهوت هستند؛ ۶) ماکیاولیسم، دل مشغولی‌های مادی، سایکوپاتی و اندوه مقایسه پیش‌بینی کننده غرورند و دل مشغولی‌های مادی، اندوه مقایسه، سایکوپاتی و ماکیاولیسم پیش‌بینی کننده تنبلی هستند. واژگان کلیدی: مثلث تاریک شخصیت، دل مشغولی‌های مادی، اندوه ناشی از مقایسه، گناهان کبیره.

مقدمه

تعلیم و تربیت مهم‌ترین عوامل هدایت انسان به سمت تعالی الهی است و آنچه این مهم را تهدید می‌کند تأثیرات سوء تربیتی گناه است. امام علی (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: «هیچ دردی برای دل‌ها دردناک‌تر از گناهان نیست».^۱ امام صادق (علیه السلام) نیز می‌فرماید: «برای خدای تبارک و تعالی بر بنده باایمانش چهل پرده است که هرگاه گناه بزرگی انجام دهد، یکی از آن پرده‌ها برداشته می‌شود».^۲ در قرآن و احادیث برای گناهان پیامدهای بسیار زیادی بیان شده است که از جمله آنها آثار سوء معرفتی آن می‌باشد. گناه می‌تواند مانع پیدایش معرفت، سبب زوال و از بین رفتن معرفت یا تغییر و وارونگی معرفت شود (جعفر طیار، دهقانی، ۱۳۹۰). یافته‌ها نشان می‌دهد احساس گناه افراطی سبب اضطراب می‌شود و احساس گناه بیش از حد، زمینه را برای گناه بیشتر و ابتلا به انواع بیماری‌های روانی فراهم می‌آورد. گناه آثار اجتماعی نیز دارد. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «هر مصیبتی به شما رسد در اثر دستاورد خود شماست»^۳ (شورا، ۳۰). امام علی (علیه السلام) نیز زوال نعمت‌ها را ناشی از گناه معرفی می‌کند و می‌فرماید: «به خدا سوگند هیچ ملّتی، از آغوش ناز و نعمت زندگی گرفته نشد، مگر به سبب گناهانی که مرتکب شدند، زیرا خداوند هرگز به بندگانش ستم روا نمی‌دارد» (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۸).

به هر حال، مقوله گناه در هر آیین و فرهنگی، تعریف خاص خود را دارد. در جامعه‌ای به گناه خاصی اهمیت بیشتری داده می‌شود و در جامعه‌ای دیگر، همان گناه اهمیت کمتری دارد. در جامعه ایران باستان، اهمیت خاصی به دوری از گناه می‌دادند و متون اوستا و پهلوی افراد جامعه را با ترساندن از عقوبت کار و قهر ایزدان، از گناه بازمی‌داشتند (حسین‌زاده بهتاش، ۱۳۹۳). در اسلام شخص گناهکار را محکوم به دوزخ شده و در دین مسیحیت شخص مرتکب گناه کبیره فیض خداوند را از دست می‌دهد در مسیحیت این مطلب نخستین بار توسط پولس قدیس مطرح شد. در آغاز عصر مسیحیت، راهبی یونانی به نام دپونتو فهرستی از هشت گناه کبیره^۴ ارائه داد. پاپ گرگوری نخستین تغییرات را در قرن شانزدهم در فهرست گناهان کبیره داد و فهرستی هفت‌گانه و رسمی از این گناهان را منتشر کرد. محققان معتقدند که موضوع نویدبخش در پژوهش‌های آینده مجموعه‌ای از گناهان بزرگ است که به‌عنوان گناهان کبیره شناخته می‌شوند (وسلکا^۵ و همکاران، ۲۰۱۴). این گناهان نخست در

۱. لَا وَجَعَ أَوْجَعُ لِلْقُلُوبِ مِنَ الذُّنُوبِ (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۲۷۵).

۲. فَإِذَا عَمِلَ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً انْكَشَفَتْ عَنْهُ الْجَنَّةُ، فَقَوْلُ الْمَلَائِكَةِ مِنَ الْحَفَظَةِ الَّذِينَ مَعَهُ: يَا رَبَّنَا هَذَا عَبْدُكَ قَدْ انْكَشَفَتْ عَنْهُ الْجَنَّةُ فَيُوحِي اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِمْ أَنْ اسْتُرُوا عَبْدِي بِأَجْنِحَتِكُمْ (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۷۳، ص ۳۶۱).

۳. وَ مَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ.

4. deadly Sin

5. Veselka

عالم مسیحیت معرفی شدند. گناهان کبیره همراه با فضیلت‌های متضادشان شناخته می‌شوند و عبارت از خشم (بردباری)، حسادت (نوع‌دوستی)، شکم‌پرستی (میان‌ه‌روی در خوردن)، حرص و طمع (احسان)، شهوت (پاکدامنی)، غرور (تواضع) و تنبلی (سخت‌کوشی) هستند (بجسزی،^۱ ۲۰۱۱). ارتباط مداوم با علم اخلاق و پژوهش‌های مرتبط با آن تنها راه درمان نفس انسان و راه درمان دردهای روان انسان را در اختیار دارد و نخستین گام در جهت رسیدن به این هدف، شناخت و ارزیابی دقیق ویژگی‌های پیش‌آیندهای شناختی-عاطفی درگیر در انجام گناهان است.

سه‌گانه‌های تاریک از سه سازه مرتبط به هم تشکیل شده است که عبارت‌اند از: خودشیفتگی، ماکیاولیسم و سایکوپاتی. خودشیفتگی به معنای داشتن خودبزرگ‌بینی و خودستایش‌گری اغراق‌شده است (موریس^۲ و همکاران، ۲۰۱۷). در این باره خداوند بزرگ می‌فرماید: «و هنگامی که به ایشان گفته می‌شود از خدا بترسید، دستخوش آن غروری می‌شوند که گناه در دلشان ایجاد کرده، تنها درمان دردشان جهنم و بد قرارگاهی است»^۳ (بقره، ۲۰۶). در حدیثی از امام علی علیه السلام آمده است: «آنها بذر فجور و گناه را افشاندند و با آب غرور و فریب آن را آبیاری کردند و محصول آن را که بدبختی و هلاکت بود، درو کردند»^۴. اینان افرادی پر افاده‌اند که راه رفتن با غرور^۵ (اسراء، ۳۷) و طرز برخورد نادرست ایشان با دیگران معرف شخصیت خودبزرگ‌بین آنان است. ماکیاولیسم به معنای بی‌توجهی بدبینانه نسبت به اصول اخلاقی، تأکید بر منافع و سود شخصی و شاخصه اصلی آن فریبکاری و ریاکاری است (موریس و همکاران، ۲۰۱۷). ریاکاری و فریب در آیات و روایات نیز رد شده است و مورد پذیرش نیست. خداوند در قرآن ریاکاران را منافق معرفی می‌کند و می‌فرماید: «منافقان با خدا نیرنگ می‌کنند... و نشانه آنان این است که چون به نماز می‌ایستند با ملال می‌ایستند و چون در انتظار مردم نماز می‌خوانند، ریا می‌کنند و خدا را جز اندکی یاد نمی‌کنند»^۶ (نساء، ۱۴۲). از امام صادق علیه السلام نیز روایت شده است: «هر گونه ریایی شرک است، هر کس برای مردم کار کند، پاداش او به عهده مردم است و هر کس برای خدا کار کند، ثوابش بر خداست»^۷. سایکوپاتی نیز با ویژگی‌هایی همچون بی‌عاطفه بودن و سنگدلی، همدلی پایین، رفتار ضد اجتماعی و سبک زندگی بی‌ملاحظه توصیف می‌شود (هادسون،^۸ ۲۰۱۸). خداوند در قرآن

1. Bejczy

2. Muris

۳. وَ إِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَ لَيْسَ الْمِهَادُ.

۴. زَرَّعُوا الْفُجُورَ، وَ سَقَوْهُ الْغُرُورَ، وَ حَصَّدُوا الشُّبُورَ (نهج‌البلاغه، خطبه ۸۹).

۵. وَ لَا تَنْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَ لَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا.

۶. إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَ هُوَ خَادِعُهُمْ وَ إِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى يُرَاؤُونَ النَّاسَ وَ لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا.

۷. كُلُّ رِيَاءٍ شِرْكٌ إِنَّهُ مَنْ عَمِلَ لِلنَّاسِ ثَوَابُهُ عَلَى النَّاسِ وَ مَنْ عَمِلَ لِلَّهِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۳، ص ۴۰۱).

8. Hodson

کریم سنگدلی را به برخی از یهودیان، به دلیل دیدن معجزات و تسلیم نشدن در برابر خداوند نسبت داده و آن را به‌عنوان نوعی عذاب و کیفر معرفی کرده است (بقره، ۷۴). این جنبه‌های تاریک شخصیت عناصر تشکیل‌دهنده ماهیت انسانی را که در دیگر طبقه‌بندی‌های شخصیتی مورد توجه قرار نگرفته‌اند، بهتر تبیین می‌کنند (جوناسون^۱ و همکاران، ۲۰۱۷).

اگرچه پژوهش‌ها نشان داده‌اند که صفات سه‌گانه تاریک همبستگی معناداری با مدل پنج‌عاملی شخصیت دارند، اما این صفات رابطه قوی‌تر و الزام‌آورتری با متغیرهای شخصیتی یکپارچه‌نشده درون مدل همانند صداقت/فروتنی مدل HEXACO و نیز رفتارهای بدخواهانه اجتماعی دارند؛ همچنین مشخص شده است که این صفات تأثیر یکسانی بر بروز سندرم‌های رفتاری مشابه همانند سوگیری در پاداش‌جویی (تمایل به انتخاب پاداش‌های فوری و کوچک‌تر در مقایسه با پاداش‌های بزرگ‌تر و با تأخیر)، انجام رفتارهای کوتاه‌بینانه مختلف (مانند مصرف بیش از اندازه الکل، مصرف مواد مخدر، برقراری رابطه جنسی زودگذر و کشیدن سیگار) داشته و تکانش‌گری دارند (جوناسون و همکاران، ۲۰۰۹). به‌طور کلی، صفات سه‌گانه تاریک به‌عنوان شاخص‌های استراتژی چرخه زندگی سریع و بیمارگونه کاذب در نظر گرفته می‌شوند که با رفتارها و نگرش‌هایی مشابه با هفت گناه کبیره (همچون خودپسندی) (جوناسون و همکاران، ۲۰۱۵)؛ استراتژی‌های زناشویی کوتاه‌مدت و استثمارگری (جوناسون و همکاران، ۲۰۰۹) و پرخاشگری (جونز و نریا، ۲۰۱۵)^۲ همبسته هستند؛ افزون بر این، مشخص شده است که صفات سه‌گانه تاریک رابطه‌ای مستقیم با تفاوت‌های فردی در هفت گناه کبیره دارند و مقایسه با بنیان‌های اخلاقی این صفات شش برابر بیشتر می‌توانند تا واریانس تفاوت‌های فردی در گناه ورزیدن را تبیین می‌کنند (وسلکا و همکاران، ۲۰۱۴).

متغیر پیش‌بین دیگر این مطالعه دل‌مشغولی‌های مادی است. دل‌مشغولی‌های مادی‌گرایانه بر این باور دلالت دارند که به دنبال اهداف مادی بودن، داشتن دارایی‌های قابل تحسین، داشتن احساس شکل‌گرفته از راه کالاهای مصرفی و به دست آوردن منزلت بالای ناشی از میزان دارایی‌ها، امری الزامی است (ماسوم و ساکر، ۲۰۱۸)^۳. مسئله حرص و آز، دنیاپرستی و دل‌باختگی و دلدادگی نسبت به مواهب مادی از دیدگاه دین و به‌طور خاص قرآن بسیار خطرناک، نکوهیده و مایه انواع شر و فساد است و به یقین در مسیر خودسازی و تکامل اخلاق از بزرگ‌ترین موانع به شمار می‌رود (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵). قرآن در موارد بسیاری زندگی دنیا را نوعی بازیچه کودکانه

1. Jonason

2. Jones & Neria

3. Masoom & Sarker

و لهُو و سرگرمی می‌شمرد و می‌فرماید: «زندگی دنیا چیزی جز بازی و سرگرمی نیست»^۱ (انعام، ۳۲). در این آیه در حقیقت دنیاپرستان را به کودکانی تشبیه می‌کند که از همه چیز غافل و بی‌خبرند و تنها به سرگرمی و بازی مشغول‌اند و حتی خطراتی را که در یک قدمی آنها وجود دارد نمی‌بینند. همچنین اشاره شده است که مجذوب شدن به زرق و برق دنیا انسان را از آخرت غافل می‌کند (روم، ۷). این تعبیرات نشان می‌دهد که زرق و برق دنیای فریبنده یکی از موانع مهم بر سر راه تکامل معنوی انسان است که تا این مانع را پشت سر نهد، راه به جایی نمی‌برد. نکوهش از دنیاپرستی در روایات اسلامی، به‌ویژه در سخنان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و خطبه‌های نهج‌البلاغه به صورت بسیار گسترده‌ای دیده می‌شود. در حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل شده است که فرمود: «بزرگ‌ترین گناهان، دنیاپرستی است»^۲. همین معنا از امیر مؤمنان علی علیه السلام نیز آمده است که فرمود: «دنیاپرستی سرآغاز فتنه‌ها و ریشه همه محنت‌ها و رنج‌هاست»^۳. در آثار و اندیشه‌های متفکران غربی نیز گزارش شده است که فعالیت‌های اقتصادی و رفتارهای متمرکز بر مذهب به خوبی با هم جمع نمی‌شوند و اقتصاد مبتنی بر ارزش‌های مذهبی در اقتصاد جهانی دوامی ندارد (پیس، ۲۰۱۳)^۴. به عبارت دیگر، رابطه‌ای منفی میان سطح مادی‌گرایی و دین‌داری وجود دارد (ماسوم و ساکر، ۲۰۱۸). گزارش شده است که افراد دارای مادی‌گرایی بالا، تطابق‌پذیری کم و روان‌رنجوری بالا دارند، در برابر افراد دارای مادی‌گرایی پایین روان‌رنجوری پایین و تطابق‌پذیری بالایی دارند (واتسون، ۲۰۱۴)^۵. یافته‌های دیگر نشان داد که مادی‌گرایی در دختران و پسران، از کلاس ششم تا کلاس هفتم افزایش می‌یابد، در حالی که رفتار نوع‌دوستانه آنها نسبت به خانواده، دوستان و افراد غریبه کاهش می‌یابد؛ افزون بر این مشاهده شد که مادی‌گرایی در نوجوانان رابطه‌ای طولی با کاهش رفتارهای نوع‌دوستانه نسبت به دوستان و افراد غریبه دارد (یانگ^۶ و همکاران، ۲۰۱۸).

سومین متغیر که ارتباط آن با گناهان کبیره بررسی می‌شود، اندوه ناشی از مقایسه با دیگران است. افراد در تعاملات روزانه خود با فرصت‌های فراوانی برای یادگیری درباره باورها، توانایی‌ها و زندگی دیگران روبه‌رو می‌شوند. این اطلاعات حاصل از مقایسه‌های اجتماعی می‌تواند برای اهداف فراوانی مانند ارزیابی خود به کار رود (وگل^۷ و همکاران، ۲۰۱۵). در آثار دینی و اندیشه‌های متفکران مذهبی این رذیله اخلاقی، یعنی ناراحت شدن از نعمت‌هایی که نصیب

۱. وَ مَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ.

۲. أَكْبَرُ الْكِبَايِرِ حُبُّ الدُّنْيَا (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۵۴، ص ۳۵۶).

۳. حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ الْفِتَنِ وَ أَصْلُ الْمَحْنِ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۴۸۷۰).

4. Pace

5. Watson

6. Yang

7. Vogel

دیگران شده و آرزوی زوال آنها و حتی تلاش و کوشش در این راه نکوهش شده است و این رذیله اخلاقی در طول تاریخ بشر آثار بسیار منفی فردی و اجتماعی داشته است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵). در قرآن نمونه‌ای از این‌گونه مقایسه‌ها را در داستان قارون می‌توان دید. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «قارون غرق در زینتش به سوی قومش بیرون شد. آنهایی که هدفشان زندگی دنیا بود، گفتند: ای کاش ما نیز مانند آنچه را که قارون دارد، داشتیم که او دارای بهره بزرگی است»^۱ (قصص، ۷۹) و یا در قرآن مجید آمده است: «بسیاری از اهل کتاب دوست دارند که شما را پس از اسلام و ایمان آوردن، به حال کفر برگردانند و این به سبب حسدی است که در وجود آنان ریشه دواند»^۲ (بقره، ۱۰۹). قرآن معتقد است زمانی فرا می‌رسد که چنین افرادی یا از دنیا می‌روند و به مجازات الهی گرفتار می‌شوند و یا در همین دنیا، سپاه نیرومند حق، توطئه‌های آنها را در هم می‌کوبد. همچنین قرآن می‌فرماید: «و اموال و اولاد ایشان تو را شگفت‌زده نسازد، زیرا خدا می‌خواهد به وسیله آن در دنیا عذابشان کند و در حال کفر جانشان به در آید»^۳ (توبه، ۵۵). این آیه، روی «شگفت‌زدگی» دست گذاشته است و می‌خواهد که مردم در مواجهه با زندگی‌های قارونی شگفت‌زده نشوند. شواهد تجربی نیز نشان می‌دهند که هم مقایسه‌های اجتماعی دائمی و هم مقایسه‌های اجتماعی موقتی انجام شده پیامدهای منفی همچون افسردگی (فین اشتاین^۴ و همکاران، ۲۰۱۳)، تغییر در عزت نفس (لی، ۲۰۱۴)، خودارزیابی (هافرکامپ و کرامر، ۲۰۱۱) و کاهش بهزیستی روان‌شناختی (کراس^۵ و همکاران، ۲۰۱۳) را به دنبال دارد. در مطالعه‌ای پژوهشگران گزارش کردند که شرکت‌کنندگان دارای جهت‌گیری مقایسه‌ای صعودی در مقایسه با شرکت‌کنندگان دارای جهت‌گیری مقایسه‌ای نزولی پس از انجام مقایسه‌های اجتماعی در فیس‌بوک، خود ادراکی پایین‌تر، عزت نفس کمتر و عاطفه منفی بالاتری داشتند. همچنین در این پژوهش مشخص شد افسران پلیسی که مقایسه‌های اجتماعی بیشتری را انجام می‌دادند، سوگیری درون‌گروهی بیشتر و رضایت شغلی کمتری دارند (وگل و همکاران، ۲۰۱۵). محققان دیگری گزارش کردند که مقایسه اجتماعی در فیس‌بوک با عزت نفس، اضطراب، سبک‌های دل‌بستگی اجتنابی و عدم امنیت در رابطه همبستگی دارد. یافته‌های دیگر نیز نشان داد افرادی که مقایسه‌های اجتماعی بیشتری را انجام می‌دادند، حسادت، احساس گناه، حسرت و حالت دفاعی بیشتری را

۱. فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَكُوْهُ حَظٌّ عَظِيمٌ.

۲. وَكَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ.

۳. فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ.

4. Feinstein

5. Haferkamp & Kramer

6. Kross

تجربه می‌کردند، بیشتر دروغ می‌گفتند، بیشتر از دیگران عیب‌جویی می‌کردند و هوس‌های برآورده‌نشده بیشتری داشتند (وایت^۱ و همکاران، ۲۰۰۶).

بدیهی است که با همه تأکیدی که در دین اسلام و در آیات، روایات و احادیث اسلامی به گناه و آثار آن بر روح و روان انسان شده است، متأسفانه بی‌توجهی و نپرداختن به این بعد فردی/اجتماعی/اخلاقی نه‌تنها در بین پژوهشگران مسلمان، بلکه حتی در بین پژوهشگران غربی نیز زیاد به چشم می‌خورد. پرسش این است که چرا گناه در ادبیات پژوهشی روان‌شناسی تا این اندازه نادیده انگاشته شده است؟ دو پاسخ احتمالی برای این پرسش وجود دارد: نخست اینکه به نظر بسیاری از محققان، گناه نیز مانند بیشتر مفاهیم اخلاقی بعد ماورایی دارد و تعریف چنین مفاهیمی پیچیده و مبهم است و دوم، نداشتن یک مقیاس مناسب در اندازه‌گیری این مفاهیم است. نداشتن ابزار سنجش یک شکاف آشکار در متون پژوهشی است، زیرا بدون روش ارزیابی مطمئن، علم تقریباً متوقف و توسعه نظریه‌ها با کندی و دشواری روبه‌رو می‌شود. این‌گونه پژوهش‌ها بر آن است تا با گشودن افق‌ها و چشم‌اندازهای نوین به درک عمیق‌تر و درست‌تر ماهیت انسان بینجامد؛ بر این اساس، پژوهش حاضر برای پاسخگویی به این پرسش انجام می‌شود که آیا مثلث تاریک شخصیت، دل‌مشغولی‌های مادی و اندوه ناشی از مقایسه در گناهان کبیره نقش دارد؟

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف جزء پژوهش‌های کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها جزء پژوهش‌های توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش را همه دانشجویان دانشگاه بیرجند در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ تشکیل داد. تعداد اعضای نمونه در این پژوهش ۶۰۰ نفر در نظر گرفته شد. برای انتخاب نمونه روش نمونه‌گیری خوشه‌ای به کار رفت؛ بدین ترتیب که نخست فهرست رشته‌ها تهیه و کد بندی شدند، سپس از بین کدهای انتخابی به‌طور تصادفی ۱۵ کد و از هر کد رشته سه کلاس انتخاب شدند. پس از انتخاب کلاس‌ها و مشخص شدن روزهای حضور دانشجویان رشته‌های مورد نظر در طول هفته و هماهنگی با مسئولان، پرسشنامه‌ها در کلاس مربوطه تکمیل می‌شود. از مجموع ۶۰۰ پرسشنامه توزیع شده ۵۶۶ پرسشنامه، واجد ملاک‌های لازم جهت تجزیه و تحلیل تشخیص داده شدند. پرسشنامه‌هایی که به بیش از ۱۰ درصد سؤالات آن پاسخ داده نشده بود، از تحلیل کنار گذاشته شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه هفت گناه کبیره

این پرسشنامه با هدف مطالعه تفاوت‌های فردی در این گناهان طراحی شد (ولسکا و همکاران، ۲۰۱۴). این پرسشنامه ۷۰ آیتم دارد و بر روی یک مقیاس پنج درجه‌ای از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم درجه‌بندی می‌شود. تحلیل عاملی اکتشافی به منظور بررسی ساختار عاملی پرسشنامه اجرا شد. نتایج تحلیل عاملی، نه فاکتور با بار عاملی بیشتر از ۱ استخراج کرد. تحلیل عاملی اکتشافی با نرم‌افزار Mplus نشان داد که ساختار هفت عاملی بهتر برازش دارد (RMSEA = 0.05; SRMR = 0.05; CFI = 0.82; TLI = 0.85). فاکتورهای اضافی حذف شدند تا برازش بهتر شود و در مجموع نسخه نهایی با ۷۰ آیتم تهیه شد؛ همچنین پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. مقدار آلفا برای خرده‌مقیاس‌های هفت‌گانه در دامنه ۰/۷۲ تا ۰/۸۰ قرار گرفت. در ایران این پرسشنامه و ویژگی‌های روان‌سنجی آن بررسی شده است. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی یک ساختار هفت عاملی با ۴۳ آیتم استخراج کرد که در مجموع ۵۷/۱۴ درصد از کل واریانس پرسشنامه را تبیین کردند. شاخص‌های برازش شامل CFI, NFI, NNFI, IFI, RFI, GFI, RMSEA برای مدل به ترتیب برابر ۰/۹۵، ۰/۹۲، ۰/۹۴، ۰/۹۵، ۰/۹۱، ۰/۸۷ و ۰/۰۶ بود که گویای برازش مناسب مدل با داده‌هاست؛ همچنین اعتبار پرسشنامه از همسانی درونی بررسی شد. ضرایب همسانی درونی در دامنه ۰/۶۷ تا ۰/۹۰ قرار گرفت که نشان‌دهنده همسانی درونی بالای پرسشنامه هفت گناه کبیره است (آهی، ۱۳۹۷).

مقیاس شخصیت تاریک

مقیاس شخصیت تاریک بر ۱۲ گویه است و به صورت «۱» اصلاً مرا توصیف نمی‌کند تا «۳» کاملاً مرا توصیف می‌کند، نمره‌گذاری می‌شود (جوناسون و وبستر، ۲۰۱۰). این مقیاس یک ابزار خود-گزارشی سه عاملی است که شامل ماکیاولیستی (۴ گویه)، پسیکوپاتی (۴ گویه)، و خودشیفتگی (۴ گویه) است. ضمن آنکه گویه شماره ۷ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. تحلیل عوامل، سه عامل ماکیاولیستی، پسیکوپاتی و خودشیفتگی را نشان داد که در مجموع، ۶۳/۳۰ درصد واریانس شخصیت تاریک را تبیین می‌کند؛ همچنین ضرایب آلفای کرونباخ مقیاس برای خرده‌مقیاس ماکیاولیستی، پسیکوپاتی و خودشیفتگی و نمره کل به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۴۰، ۰/۶۸ و ۰/۸۱ به دست آمد (قمرانی و همکاران، ۱۳۹۴).

خرده‌مقیاس اندوه مقایسه مقیاس اسلامی حسادت تجدیدنظر شده

این خرده‌مقیاس ۳۰ آیتم دارد. در این پژوهش از خرده‌مقیاس اندوه مقایسه با ۶ آیتم استفاده خواهد شد. آلفای کرونباخ این خرده‌مقیاس ۰/۷۹ گزارش شد (ولی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴).

خرده‌مقیاس دل‌مشغولی مادی مقیاس اسلامی حرص-فناعت

این خرده‌مقیاس ۱۸ آیتم دارد و چهار خرده‌مقیاس دل‌مشغولی مادی، مهارگسیختگی، ضعف معرفت و احساس محرومیت را می‌سنجد. در این پژوهش از خرده‌مقیاس دل‌مشغولی مادی با ۵ آیتم استفاده خواهد شد. آلفای کرونباخ این خرده‌مقیاس ۰/۷۹ گزارش شد (هراتیان و همکاران، ۱۳۹۲). داده‌ها به‌وسیله آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه و ماتریس همبستگی با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ بررسی شد.

یافته‌ها

از مجموع ۵۶۶ آزمودنی ۲۵۴ نفر (۴۴/۸۸ درصد) پسر و ۳۱۲ نفر (۵۵/۱۲ درصد) دختر بودند. دامنه سنی آزمودنی‌ها بین ۱۸ تا ۴۵ سال با میانگین سنی ۲۵/۷۵ و انحراف سنی ۵/۵۵ بود. از مجموع ۵۶۶ نفر ۱۵۶ نفر (۲۷/۵۶ درصد) زیر ۲۰ سال، ۲۳۱ نفر (۴۰/۸۱ درصد) ۲۰ تا ۲۵ سال، ۱۱۷ نفر (۲۰/۶۸ درصد) ۲۶ تا ۳۰ سال و ۶۲ نفر (۱۰/۹۵ درصد) بالای ۳۰ سال سن داشتند.

پیش از تحلیل داده‌ها، متغیرهای پژوهش جهت احتمال تخطی از کدگذاری، مفروضه‌های آماری و اندازه‌های از دست رفته و داده‌های پرت غربالگری شدند. پس از جایگزینی و تعدیل داده‌های نامناسب با روش LISTwise^۱، مفروضه نرمال بودن داده‌ها بررسی شد. برای واریس مفروضه نرمال بودن روش کلوموگروف-اسمیرنوف^۲ استفاده شد. تحلیل‌ها نشان داد هیچ یک از متغیرهای پژوهش از مفروضه نرمال بودن تخطی ندارند. مفروضه استقلال باقیمانده‌ها به کمک آماره دوربین واتسون و بررسی هم‌خطی چندگانه متغیرهای مستقل به کمک آماره عامل تورم واریانس^۳ و شاخص تولورنس^۴ بررسی شد. مقدار آماره دوربین گویای نبود تخطی از مفروضه استقلال باقیمانده‌ها است. همچنین مقدار شاخص عامل تورم واریانس و شاخص تولورنس نبود هم‌خطی بودن چندگانه را نشان داد (جدول ۳). در جدول ۲ ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

۱. روش حذف فهرستی: این روش شاخص‌های آماری را با حذف افرادی نشان می‌دهد که در یک متغیر اندازه از دست رفته دارند.

2. Kolmogorov-Smirnov
3. variance inflation factor
4. tolerance

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	سایکوپاتی		ماکیاولیسم		دل مشغولی‌های مادی		اندوه مقایسه	
	p	r	p	r	p	r	p	r
خشم	۰/۰۰۱	۰/۳۴**	۰/۰۰۱	۰/۳۷**	۰/۰۰۱	۰/۴۴**	۰/۰۰۱	۰/۴۴**
حسادت	۰/۰۰۱	۰/۳۱**	۰/۰۰۱	۰/۴۰**	۰/۰۰۱	۰/۵۳**	۰/۰۰۱	۰/۵۳**
شکم‌پرستی	۰/۰۰۱	۰/۴۶**	۰/۰۰۱	۰/۲۲**	۰/۰۰۱	۰/۵۳**	۰/۰۰۱	۰/۵۳**
حرص	۰/۰۰۱	۰/۳۵**	۰/۰۰۱	۰/۳۶**	۰/۰۰۱	۰/۳۰**	۰/۰۰۱	۰/۳۰**
شهوت	۰/۰۰۱	۰/۴۶**	۰/۰۰۱	۰/۳۸**	۰/۰۰۱	۰/۵۷**	۰/۰۰۱	۰/۵۷**
غرور	۰/۰۰۱	۰/۴۰**	۰/۰۰۱	۰/۴۲**	۰/۰۰۱	۰/۴۶**	۰/۰۰۱	۰/۴۶**
تنبلی	۰/۰۰۵	۰/۱۲**	۰/۰۱	۰/۸۰	۰/۰۱	۰/۲۶**	۰/۰۳	۰/۴۷

آن گونه که در جدول مشخص است، بیشترین همبستگی بین ماکیاولیسم و با شکم‌پرستی و شهوت مشاهده می‌شود و این همبستگی مثبت و در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است ($p < ۰/۰۱$)؛ همچنین، کمترین همبستگی بین ماکیاولیسم و تنبلی مشاهده می‌شود که این همبستگی مثبت و غیر معنادار است ($p > ۰/۰۵$).

جدول ۳. نتایج تحلیل رگرسیون گناهان کبیره با سایکوپاتی، ماکیاولیسم، دل مشغولی‌های مادی و اندوه ناشی از مقایسه با دیگران

tolerance	Durbin Watson	VIF	p	T	Beta	SE	B	r ²	r	متغیر
۰/۹۰	۲/۰۲	۱/۹۹	۰/۰۰۱	۳/۶۶	۰/۱۹	۰/۰۶	۰/۲۱	۰/۱۹	۰/۴۴	اندوه مقایسه
۰/۸۹		۱/۶۶	۰/۰۰۱	۴/۹۷	۰/۲۳	۰/۰۶	۰/۳۱	۰/۲۳	۰/۴۷	ماکیاولیسم
۰/۹۰		۱/۹۵	۰/۰۰۱	۴/۵۴	۰/۱۹	۰/۰۵	۰/۲۳	۰/۲۵	۰/۵۰	دل مشغولی مادی
۰/۷۶	۱/۸۲	۲/۱۴	۰/۰۰۱	۵/۹۶	۰/۳۰	۰/۰۷	۰/۴۴	۰/۲۸	۰/۵۳	اندوه مقایسه
۰/۹۴		۱/۸۵	۰/۰۰۱	۶/۹۳	۰/۳۱	۰/۰۸	۰/۵۷	۰/۳۳	۰/۵۸	ماکیاولیسم
۰/۷۳		۱/۸۶	۰/۰۰۱	۴/۲۵	۰/۱۷	۰/۰۶	۰/۲۶	۰/۲۵	۰/۵۹	دل مشغولی مادی
۰/۹۱		۱/۹۶	۰/۰۰۳	۲/۱۸	۰/۰۹	۰/۱۰	۰/۲۳	۰/۲۶	۰/۶۰	سایکوپاتی
۰/۹۴	۱/۸۷	۱/۸۵	۰/۰۰۱	۱۱/۸۳	۰/۵۰	۰/۰۶	۰/۷۱	۰/۴۲	۰/۶۵	ماکیاولیسم
۰/۶۷		۲/۱۴	۰/۰۰۱	۴/۴۱	۰/۲۰	۰/۰۵	۰/۲۴	۰/۴۴	۰/۶۶	اندوه مقایسه
۰/۹۱		۱/۹۶	۰/۰۲	۲/۴۵	۰/۱۰	۰/۰۸	۰/۱۹	۰/۴۵	۰/۶۷	سایکوپاتی
۰/۷۳		۱/۸۶	۰/۰۲	۲/۴۱	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۴۶	۰/۶۸	دل مشغولی مادی
۰/۶۶	۲/۰۲	۱/۵۰	۰/۰۰۱	۴/۸۰	۰/۲۲	۰/۰۶	۰/۲۸	۰/۱۵	۰/۲۸	ماکیاولیسم
۰/۸۹		۱/۷۱	۰/۰۰۱	۵/۶۳	۰/۲۲	۰/۰۵	۰/۲۶	۰/۲۰	۰/۴۵	دل مشغولی مادی
۰/۶۶		۱/۶۵	۰/۰۰۱	۳/۳۴	۰/۱۵	۰/۰۸	۰/۲۷	۰/۲۲	۰/۴۷	سایکوپاتی

olerance	Durbin Watson	VIF	p	T	Beta	SE	B	r ²	r	متغیر
۰/۸۴	۱/۸۶	۱/۶۶	۰/۰۰۱	۱۲/۱۸	۰/۴۸	۰/۰۶	۰/۷۶	۰/۴۲	۰/۶۵	ماکیاولیسم
۰/۸۴		۱/۹۹	۰/۰۰۱	۴/۷۱	۰/۲۰	۰/۰۶	۰/۲۲۷	۰/۴۶	۰/۶۸	اندوه مقایسه
۰/۷۶		۱/۹۵	۰/۰۰۱	۳/۰۷	۰/۱۱	۰/۰۵	۰/۱۵	۰/۴۷	۰/۶۹	دل مشغولی مادی
۰/۷۴	۱/۹۷	۱/۸۵	۰/۰۰۱	۵/۱۹	۰/۲۵	۰/۰۶	۰/۳۲	۰/۲۲	۰/۴۷	ماکیاولیسم
۰/۷۳		۱/۶۸	۰/۰۰۱	۵/۶۸	۰/۲۳	۰/۰۵	۰/۲۶	۰/۲۹	۰/۵۴	دل مشغولی مادی
۰/۶۹		۱/۶۶	۰/۰۰۷	۲/۶۹	۰/۱۲	۰/۰۸	۰/۲۱	۰/۳۰	۰/۵۵	سایکوپاتی
۰/۶۷		۲/۱۴	۰/۰۰۳	۲/۱۸	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۱۲	۰/۳۱	۰/۵۶	اندوه مقایسه
۰/۷۳	۱/۹۵	۱/۶۸	۰/۰۰۱	۶/۸۰	۰/۳۲	۰/۰۴	۰/۲۸	۰/۰۷	۰/۲۶	دل مشغولی مادی
۰/۶۷		۱/۴۲	۰/۰۰۲	۲/۴۸	۰/۱۵	۰/۰۵	۰/۱۲	۰/۰۸	۰/۲۸	اندوه مقایسه
۰/۶۹		۱/۶۶	۰/۰۰۴	۲/۹۱	۰/۱۵	۰/۰۷	۰/۲۰	۰/۰۹	۰/۳۰	سایکوپاتی
۰/۸۴		۱/۸۵	۰/۰۰۵	۲/۰۲	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۳۱	ماکیاولیسم

جهت پیش‌بینی گناهان کبیره از راه سایکوپاتی، ماکیاولیسم، دل‌مشغولی‌های مادی و اندوه ناشی از مقایسه با دیگران از تحلیل رگرسیون چندگانه با روش گام به گام استفاده شد. در جدول ۳ فهرست متغیرهای وارد شده، نتایج تحلیل رگرسیون و ضرایب رگرسیون متغیرهای پیش‌بینی‌کننده در تحلیل رگرسیون وارد شده است.

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که:

- اندوه مقایسه، ماکیاولیسم و دل‌مشغولی‌های مادی پیش‌بینی‌کننده خشم هستند ($p < ۰/۰۱$) و روی هم ۲۵ درصد واریانس خشم را تبیین می‌کنند ($R^2 = ۰/۲۵$). یک واحد تغییر در اندوه مقایسه، ماکیاولیسم و دل‌مشغولی‌های مادی به ترتیب سبب افزایش ۰/۱۹، ۰/۲۳ و ۰/۱۹ نمرات خشم می‌شوند.

- اندوه مقایسه، ماکیاولیسم، دل‌مشغولی‌های مادی و سایکوپاتی پیش‌بینی‌کننده حسادت می‌باشند ($p < ۰/۰۱$) و روی هم ۳۶ درصد واریانس حسادت را تبیین می‌کنند ($R^2 = ۰/۳۶$). یک واحد تغییر در اندوه مقایسه، ماکیاولیسم، دل‌مشغولی‌های مادی و سایکوپاتی به ترتیب سبب افزایش ۰/۳۰، ۰/۳۱، ۰/۱۷ و ۰/۰۹ نمرات حسادت می‌شوند.

- ماکیاولیسم، اندوه مقایسه، سایکوپاتی و دل‌مشغولی‌های مادی پیش‌بینی‌کننده شکم‌پرستی هستند ($p < ۰/۰۱$) و روی هم ۴۶ درصد واریانس شکم‌پرستی را تبیین می‌کنند ($R^2 = ۰/۴۶$). یک واحد تغییر در ماکیاولیسم، اندوه مقایسه، سایکوپاتی و دل‌مشغولی‌های مادی به ترتیب سبب افزایش ۰/۵۰، ۰/۲۰، ۰/۱۰ و ۰/۰۹ نمرات شکم‌پرستی می‌شوند.

- ماکیاولیسم، دل‌مشغولی‌های مادی و سایکوپاتی پیش‌بینی‌کننده حرص می‌باشند ($p < 0/01$) و روی هم ۲۲ درصد واریانس حرص را تبیین می‌کنند ($R^2 = 0/22$). یک واحد تغییر در ماکیاولیسم، دل‌مشغولی‌های مادی و سایکوپاتی به ترتیب سبب افزایش ۰/۲۲، ۰/۲۲ و ۰/۱۵ نمرات حرص می‌شوند.

- ماکیاولیسم، اندوه مقایسه و دل‌مشغولی‌های مادی پیش‌بینی‌کننده شهوت هستند ($p < 0/01$) و روی هم ۴۷ درصد واریانس شهوت را تبیین می‌کنند ($R^2 = 0/47$). یک واحد تغییر در ماکیاولیسم، اندوه مقایسه و دل‌مشغولی‌های مادی به ترتیب سبب افزایش ۰/۴۸، ۰/۲۰ و ۰/۱۱ نمرات شهوت می‌شوند.

- ماکیاولیسم، دل‌مشغولی‌های مادی، سایکوپاتی و اندوه مقایسه پیش‌بینی‌کننده غرور می‌باشند ($p < 0/01$) و روی هم ۳۱ درصد واریانس غرور را تبیین می‌کنند ($R^2 = 0/31$). یک واحد تغییر در ماکیاولیسم، دل‌مشغولی‌های مادی، سایکوپاتی و اندوه مقایسه به ترتیب سبب افزایش ۰/۲۵، ۰/۲۳، ۰/۱۲ و ۰/۱۱ نمرات غرور می‌شوند.

- دل‌مشغولی‌های مادی، اندوه مقایسه، سایکوپاتی و ماکیاولیسم پیش‌بینی‌کننده تنبلی هستند ($p < 0/01$) و روی هم ۱۰ درصد واریانس تنبلی را تبیین می‌کنند ($R^2 = 0/10$). یک واحد تغییر در دل‌مشغولی‌های مادی، اندوه مقایسه، سایکوپاتی و ماکیاولیسم به ترتیب سبب افزایش ۰/۱۵، ۰/۱۵ و ۰/۱۱ نمرات تنبلی می‌شوند.

بحث و نتیجه‌گیری

مشخص شد که از بین سه گانه‌های تاریک (سایکوپات و ماکیاولیسم) با هفت گناه کبیره رابطه دارند. این یافته‌ها با یافته‌های پژوهشگران دیگر همسوس است (جوناسون و همکاران، ۲۰۰۹؛ گل‌پرور و همکاران، ۱۳۹۳؛ ولسکا و همکاران، ۲۰۱۴). یافته‌ها نشان می‌دهد که روان‌رنجور خوبی با باور به زندگی عادلانه برای دیگران رابطه منفی و با باور به دنیای ناعادلانه رابطه مثبت دارد (گل‌پرور و همکاران، ۱۳۹۳). همچنین گزارش‌ها نشان می‌دهد صفات سه‌گانه تاریک با نقصان در همدلی و سبک اجتماعی استثمارگرانه خودخواهانه رابطه دارند (جوناسون و وبستر، ۲۰۱۰). روان‌شناسان شخصیت استدلال می‌کنند که اعمال گناه‌کارانه تظاهرات درونی شخصیت تاریک (سایکوپاتی) و ویژگی‌های شخصیتی وراثتی هستند، بر این اساس گناهان انسان، اخلاق و ویژگی‌های شخصیتی ممکن است بخشی از یک استراتژی زندگی کوتاه‌مدت باشند (جیمز^۱ و همکاران، ۲۰۱۴).

1. James

در مجموع درباره ارتباط هفت گناه مهلک با ماکیاولیسم می‌توان گفت که رفتارهای غیراخلاقی و فریبکارانه بخشی از الگوی رفتاری افراد ماکیاولیست است و پیوند تمايلات ماکیاولیستی با رفتارهای غیراخلاقی به دلیل تغذیه این گرایش اخلاقی و فرهنگی از ایده‌های نابارور غیراخلاقی است. با توجه به فقدان ارتباط عاطفی ماکیاولیست‌ها با دیگران، آنها بیشتر به رفتارهای غیراخلاقی مانند دروغ‌گویی و فریبکاری روی می‌آورند. چنین یافته‌هایی با مدل تصمیم‌گیری اخلاقی ایزنبرگ^۱ و اهمیت دیدگاه‌گیری عاطفی و شناختی آن هماهنگ است. چنین یافته‌هایی نشان می‌دهد که افراد با ویژگی‌های شخصیتی تاریک و به‌طور خاص ویژگی‌های مخالفت‌جویانه (ماکیاولیسم و سایکوپات) برای بهره‌کشی و بازی دادن دیگران مستعدتر هستند و این تبیین‌کننده سطوح پایین‌تر نگرانی برای حقوق و بهزیستی دیگران هنگام انجام قضاوت‌های اخلاقی است (دجریوت و ترمولیر، ۲۰۱۴)^۲؛ همچنین در تبیین ارتباط سایکوپاتی با هفت گناه کبیره، پژوهشگران معتقدند شواهد نشان می‌دهد سایکوپات‌ها نمی‌توانند عواطف انسانی معمولی را تجربه کنند. چنین افرادی فاقد وجدان یا دارای وجدان ضعیفی هستند. وجدان مکانیسمی بازدارنده است که بیشتر افراد را از انجام رفتارهای ضداجتماعی باز می‌دارد و فقدان آن، مشارکت فرد در بسیاری از رفتارهای ناهنجار اجتماعی و فعالیت‌های بزهکارانه را امکان‌پذیر می‌سازد (جونز و میلر، ۲۰۱۲)^۳. مطابق با تئوری سایکوپاتی بلک برن توانایی نقش‌گیری فرد را به واکنش‌های دیگران حساس می‌کند. ویژگی‌های شخصیتی سایکوپات‌ها مانند نادیده‌انگاشتن حقوق دیگران و ناتوانی برای شکل دادن دلبستگی‌های بین فردی بلندمدت، تظاهرات رفتاری هستند که می‌توانند به نقص‌های پاتولوژیکال در توانایی نقش‌گیری بینجامند و پیامد این ناتوانی در نقش‌گیری ناتوانی برای تجربه هیجان‌ات اجتماعی همچون خجالت و پشیمانی است. چنین روابط متقابلی بین رفتار ضداجتماعی، بی‌تفاوتی اخلاقی و ویژگی‌های شخصیتی سایکوپات در پژوهش‌های پیشین گزارش شده است (رسایی و همکاران، ۱۳۹۷).

افزون بر این، مشخص شد که دل‌مشغولی‌های مادی با هفت گناه کبیره رابطه مثبت و معنادار دارند. دل‌مشغولی مادی دربرگیرنده دغدغه داشتن نسبتاً دائمی درباره نیاز به مادیات در زندگی آینده (از جمله رفاه، درآمد، هزینه‌ها، جایگاه شغلی) و احساس ناخوشنودی از وضعیت مادی فعلی فرد است، حتی اگر فرد از رفاه نسبی برخوردار باشد (هراتیان و همکاران، ۱۳۹۲). خداوند می‌فرماید: «پس هرگاه عذاب ما را به‌کلی از یاد بردند درهای همه لذات مادی را به رویشان گشودیم و وقتی سرگرم و شادمان به آن شدند، به ناگاه آنها را (به کیفر اعمالشان) گرفتیم، پس آن‌گاه ایشان فرومانده

1. Eisenberg

2. Djeriouat & Tremoliere

3. Jones S, Miller

و خاموشند»^۱ (انعام، ۴۴) این یافته با اندک مطالعات انجام شده در این زمینه همسو است. یافته‌ها نشان می‌دهد که درآمد، ایده‌آل‌گرایی، مادی‌گرایی و فاصله قدرت رفتارهای غیراخلاقی را پیش‌بینی کرده‌اند؛ همچنین گزارش شده است که بین گرایش به مادیات (پول) و ادراک اخلاقی ارتباط وجود دارد (عیسی و زاهاری، ۲۰۱۵)^۲ و هر چه میزان گرایش به پول بیشتر باشد، سطح ادراک اخلاقی پایین‌تر است. اعتقاد بر این است که به لحاظ نظری هرگاه تمایلات مادی‌گرایانه در افراد نیرو می‌گیرد، به تدریج مسائل معنوی و روحانی مورد غفلت قرار می‌گیرند. به نظر می‌رسد که دل‌مشغولی‌های مادی تعادل ارزشی و اخلاقی انسان‌ها را بر هم می‌زند و آنها را از نقطه اعتدال ایده‌آل‌های ارزشی و اخلاقی دور می‌کند. این مسئله موجب می‌شود تا فرد بیشتر درگیر دل‌مشغولی‌های مادی‌گرایانه شود و از سوی دیگر مجبور به پذیرش چرخه معیوب تبعیض بین خود و صاحبان قدرت می‌کند و با حرص و ولع بیشتری به سوی رفتارهای غیراخلاقی و غیراجتماعی می‌رود (گلپروور و نادى، ۱۳۸۹).

همچنین یافته‌های پژوهش از ارتباط بین اندوه مقایسه و گناهان کبیره حمایت کرد. اندوه مقایسه شامل اندوه ناشی از مقایسه خود با افراد بالاتر از خود است. در مورد اندوه مقایسه نیز می‌توان گفت که از ویژگی‌های فرد حسود ماهیت برتری‌جویی نسبت به دیگران است و این امر سبب می‌شود تا فرد حسود به دلیل وابستگی به محیط، درگیر هیجان‌های منفی شود (ولزی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴). گرفتاری هیجانی منفی حاصل از احساس محرومیت ناشی از مقایسه خود با دیگران موجب حسرت، آرزومندی متوهمانه و حتی نارضایتی از تقدیر الهی و درنهایت رفتارهای غیراخلاقی بیشتر می‌شود. گزارش شده است که انجام مکرر مقایسه‌های اجتماعی، به مرور می‌تواند به آن بینجامد که افرادی که بارها روابطشان را در مقایسه با روابط دیگران ارزیابی می‌کنند، دچار بلا تکلیفی در ارزیابی‌هایشان شوند و درنهایت نارضایتی از روابطشان را تجربه کنند. به‌طور کلی، بلا تکلیفی در رابطه بیشتر به نبود امنیت در رابطه می‌انجامد؛ همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که نبود امنیت در رابطه سبب پیامدهای منفی دیگری مانند تعهد پایین‌تر در رابطه، نارضایتی از رابطه و فقدان علاقه در رابطه و نیز کیفیت بالاتر ادراک شده از روابط جایگزین، تعارض بالاتر و حسادت بیشتر در رابطه می‌شود. در تبیین چنین نتایجی براساس تئوری سکولاریسم می‌توان گفت که مدرنیزاسیون تأثیری منفی بر جایگاه و اهمیت دین در محیط‌های اجتماعی دارد. این نظریه بیان می‌کند که جایگاه و اهمیت اجتماعی دین و مذهب در جوامع مدرن، نسبت به اعصار گذشته در حال کاهش یافتن است. در فرهنگ‌های پیشامدرن اهمیت زیادی به کلیسا و دین داده می‌شد، اما

۱. فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ.

2. Esa & Zahari

در جوامع مدرن این‌گونه نیست. به‌طور کلی، اندیشمندان کلاسیک پیش‌بینی کرده‌اند که پیشرفت فناوری و رشد اقتصادی جامعه، تغییراتی در باورها، نگرش‌ها، مفاهیم و سازه‌های مذهبی ایجاد خواهند نمود و در نهایت دین را منحل خواهند کرد (ماسوم و ساکر، ۲۰۱۸)؛ همچنین براساس مدل گشتاوری ارزش‌ها (ویلسون،^۱ ۲۰۱۴)، ارزش‌های انسانی به شکلی گشتاوری سازمان‌دهی می‌شوند، به‌گونه‌ای که هر ارزش با برخی از ارزش‌های دیگر همسوست و با برخی از ارزش‌های دیگر متضاد است. در این حالت، ارزش‌های همسو در مجاورت یکدیگر قرار می‌گیرند در حالی که ارزش‌های متضاد در برابر هم قرار دارند. به‌طور کلی، دو نوع ارزش متضاد مرتبه بالاتر وجود دارند که اهداف متضادی را دنبال می‌کنند: ارزش‌های توسعه فردی، علائق شخصی را دنبال می‌کنند (مانند ثروت و لذت‌جویی)، در حالی که ارزش‌های خود‌تعالی‌بخش، علائق شخصی را همراه با منافع دیگران دنبال می‌کنند (همچون ارزش‌های جامعه‌پسند و جهان‌گرایی). براساس این نظریه، نظریه تعارض ارزش‌ها بیان می‌کند که مادی‌گرایی درون دسته‌ای از ارزش‌های توسعه فردی و در برابر ارزش‌های خود‌تعالی‌بخش قرار می‌گیرد. هدف نهایی افراد مادی‌گرا دستیابی به دارایی مادی و دنبال کردن لذت‌های نفسانی است و تمایلی به پیگیری علائق شخصی در جهت افزایش رفاه دیگران ندارند (کاسر،^۲ ۲۰۱۶).

با این حال، پژوهش حاضر دارای محدودیت‌هایی بود. در این پژوهش جهت‌گیری‌های جنسی و سنی مدنظر قرار نگرفت و یافته‌های آن منحصراً بر شاخص‌های گزارش‌دهی مبتنی بود. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی روابط بین متغیرها به‌طور جداگانه براساس جنس و سن بررسی و در جمع‌آوری داده‌ها از رویکردهای ترکیبی (چند روشی) از جمله شاخص‌های رفتاری یا مصاحبه‌های تشخیصی استفاده شود.

جمع‌بندی یافته‌های این مطالعه بیانگر نقش مثلث تاریک شخصیت، دل‌مشغولی‌های مادی و اندوه ناشی از مقایسه در ابعاد هفت‌گانه گناهان کبیره می‌باشد؛ بر این اساس و با توجه به ارتباط ابعاد شخصیتی با هفت گناه کبیره پیشنهاد می‌شود به منظور کاهش و حذف گناهان کبیره برنامه‌های آموزشی و درمانی به منظور ارتقا و بهبود توانمندی‌های شخصیتی مثبت و تعدیل ابعاد شخصیتی منفی از راه سازمان‌های خدمات سلامت روان همچون مراکز مشاوره‌ای و درمانی در آموزش و پرورش، بیمارستان‌ها، دانشگاه‌ها و رسانه‌ها طراحی و اجرا شود.

1. Wilson

2. Kasser

ملاحظه‌های اخلاقی و سپاسگزاری

ملاحظه‌های اخلاقی شامل رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش، نیاوردن نام و نشانی پاسخ‌دهندگان در پرسشنامه، تأکید بر محرمانه ماندن اطلاعات و اجتناب از آسیب رساندن به آزمودنی‌ها بود.

همچنین، از همه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند صمیمانه تقدیر و تشکر می‌شود. لازم به ذکر است که این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند است؛ از این‌رو، از زحمات همه مسئولان دانشگاه و به‌طور خاص معاونت پژوهشی سپاسگزاریم.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. آهی، قاسم (۱۳۹۷)، «بررسی ساختار عاملی، روایی و پایایی پرسشنامه هفت گناه کبیره بین دانشجویان دانشگاه آزاد بیرجند»، طرح پژوهشی، دانشگاه آزاد بیرجند.
۴. تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۳۶۶)، شرح فارسی غررالحکم و دررالکلم، ترجمه جمال‌الدین خوانساری، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه.
۵. جعفر طیار دهقانی، مصطفی (۱۳۹۰)، «تأثیر گناه در معرفت از منظر آیات و روایات»، پایان‌نامه دکتری، دانشکده علوم حدیث قم.
۶. حسین‌زاده بهتاش، لعیان (۱۳۹۳)، «بررسی تطبیقی گناهان کبیره در دو متن سعدی و متون اوستایی با تأکید بر گناه کشتن»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پژوهشکده زبان‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۷. رسایی، زهره؛ قاسم آهی و احمد منصوری (۱۳۹۷)، «نقش سه‌گانه‌های تاریک شخصیت در ریسک‌پذیری رفتاری و بی‌تفاوتی اخلاقی دانش‌آموزان پسر»، فصلنامه روانشناسی بالینی و شخصیت، س ۱۶، ش ۱، ص ۸۳-۹۲.
۸. قمرانی، امیر؛ مریم صمدی؛ محدثه تقی‌نژاد و عبدالحسین شمسی (۱۳۹۴)، «شاخص‌های روان‌سنجی مقیاس شخصیت تاریک در دانشجویان»، روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، س ۶، ش ۲۰، ص ۷۳-۸۶.
۹. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۵)، اصول کافی، ج ۴، کتابخانه آنلاین تاریخ اسلام.
۱۰. گلپور، محسن و محمدعلی نادری (۱۳۸۹)، «ارزش‌های فرهنگی و انصاف: عدالت سازمانی، رضایت-شغلی و ترک خدمت»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، س ۳، ش ۱، ص ۲۰۷-۲۲۸.
۱۱. گلپور، محسن؛ امین برازنده و زهرا جوادیان (۱۳۹۳)، «رابطه پنج عامل بزرگ شخصیت با باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه و باورهای جبران عدالت»، روانشناسی بالینی و شخصیت، س ۲۱، ش ۱۰، ص ۶۱-۷۴.
۱۲. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ق)، بحارالانوار، کتابخانه دیجیتال نور.

۱۳. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۵)، اخلاق در قرآن، (سه جلدی)، قم: مؤسسه امام علی بن ابیطالب علیه السلام.
۱۴. ولی‌زاده، ابوالقاسم؛ عباس‌علی هراتیان و محمدرضا احمدی (۱۳۹۴)، «اعتبار و روایی و ساختار عاملی فرم تجدیدنظر شده مقیاس اسلامی حسادت»، دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، س ۱۶، ش ۳، ص ۱۰۰-۱۱۲.
۱۵. هراتیان، عباس‌علی؛ مژگان آگاه‌هریس و الهام موسوی (۱۳۹۲)، «ساخت و اعتباریابی مقیاس اسلامی تکبر-تواضع»، روان‌شناسی و دین، س ۶، ش ۴، ص ۵-۲۲.
16. Bejczy IP. (2011), Virtue and vice. In Encyclopedia of medieval philosophy. (pp. 1365–1369). Netherlands: Springer.
17. Djeriouat H, Tremoliere B. (2014), The dark triad of personality and utilitarian moral judgment: The mediating role of honesty/humility and harm/care. Personality and Individual Differences. 67, 11–16.
18. Esa E, Zahari AR. (2015), The Relationship between Personal Traits and Accounting Students Perception on Ethics and Love of Money: Case of Malaysian Government-Linked University. Asian Economic and Social Society. 5(8):174-182.
19. Feinstein BA, Hershenberg R, Bhatia V, Latack JA, Meuwly N, Davila J. (2013), Negative social comparison on Facebook and depressive symptoms: Rumination as a mechanism. Psychology of Popular Media Culture. 2, 161–170.
20. Haferkamp, N & Kramer, NC. (2011), Social comparison 2.0: Examining the effects of online profiles on social-networking sites, Cyberpsychology, Behavior and Social Networking. 14, 309–314.
21. Hodson G, Book A, Visser BA, Volk AA, Ashton MC, Lee K. (2018), Is the Dark Triad common factor distinct from low Honesty-Humility. Journal of Research in Personality. 73, 123-129.
22. James S, Kavanagh P, Jonason PK, Chonody JM, Scrutton HE. (2014), The Dark Triad, schadenfreude, and sensational interests: Dark personalities, dark emotions, and dark behaviours. Personality and Individual Differences. 68, 211–216.

23. Jonason PK, Duineveld, JJ, Middleton JP. (2015), Pathology, pseudopathology, and the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*. 78, 43–47.
24. Jonason PK, Li NP, Webster GW, Schmitt DP. (2009), The Dark Triad: Facilitating short-term mating in men. *European Journal of Personality*. 23, 5–18.
25. Jonason PK, Webster GD. (2010), The Dirty Dozen: A concise measure of the Dark Triad. *Psychological Assessment*. 22, 420–432.
26. Jonason PK, Zeigler-Hill V, Okan C. (2017), Good v. evil: Predicting sinning with dark personality traits and moral foundations. *Personality and Individual Differences*. 104, 180–185.
27. Jones DN, Neria, AL. (2015), The Dark Triad and dispositional aggression. *Personality and Individual Differences*. 86, 360–364
28. Jones S, Miller JD. (2012), Psychopathic traits and externalizing behaviors: A comparison of self- and informant reports in the statistical prediction of externalizing behaviors. *Psychological Assessment*, 24, 255-260.
29. Kasser T. (2016), Materialistic values and goals. *Annual Review of Psychology*. 67, 489–514.
30. Kross E, Verduyn P, Demiralp E, Park J, Seungjae Lee D, Lin N. (2013), Facebook use predicts declines in subjective well-being in young adults. *PLoS One*. 8, 1–6.
31. Lee SY. (2014), How do people compare themselves with others on social network sites? The case of Facebook. *Computers in Human Behavior*. 2014; 32, 253–260.
32. Masoom MR, Sarker MM. (2018), The Effect of Materialistic Value-Orientation on Religiosity in Bangladesh: An Empirical Investigation. *Religions*. 9(6):1-14.
33. Muris P, Merckelbach H, Otgaar H, Meijer E. (2017), The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the Dark Triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy), *Perspectives on Psychological Science*. 12, 183–204.

34. Pace S. (2013), Does Religion Affect the Materialism of Consumers? An Empirical Investigation of Buddhist Ethics and the Resistance of the Self. *Journal of Business Ethics*. 112: 25–46
35. Veselka L, Giammarco EA, Vernon PH. (2014), The Dark Triad and the seven deadly sins. *Personality and Individual Differences*.
36. Vogel EA, Rose JP, Okdie BM, Eckles k, Franz B. (2015), Who compares and despairs? The effect of social comparison orientation on social media use and its outcomes. *Personality and Individual Differences*. 86, 249-256.
37. Watson DC. (2014), Materialism: Profiles of agreeableness and neuroticism. *Personality and Individual Differences*. 56, 197-200.
38. White JB, Langer EL, Yariv L, Welch JC. (2006), Frequent Social Comparisons and Destructive Emotions and Behaviors: The Dark Side of Social Comparisons. *Journal of Adult Development*. 13(1): 36-44.
39. Wilson EK. (2014), Theorizing Religion as Politics in Postsecular International Relations. *Politics, Religion & Ideology*. 15, 347–65.
40. Yang Z, Fu X, Yu, X, Ly Y. (2018), Longitudinal relations between adolescents' materialism and prosocial behavior toward family, friends, and strangers. *Journal of Adolescence*. 62, 162–170.